

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2021-2-6>

УДК 336.02:332.36/631.459

JEL Q24, Q28, Q32, Q56

Ф. Я. Кіптах

кандидат географічних наук, старший науковий співробітник
відділу регіональної екологічної політики та
природокористування ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: kiptach@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6043-5792>

ШЛЯХИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Проведено аналіз розподілу частки земель сільськогосподарського призначення і ріллі у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств і господарств населення за регіонами України, а також у розвинутих країнах Європи та Америки. Установлено, що найбільш сільськогосподарсько освоєними є ґрунти з високою біопродуктивністю в межах особливо цінних земель агроландшафтів лісостепу та степу, а найменш – землі фізико-географічної зони мішаних лісів, а також гірські місцевості Карпат і Криму. Виявлено основні чинники інтенсивного розвитку поверхневої водної та вітрової ерозії ґрунтів (надмірна розораність, відсутність обґрунтованих норм оптимального співвідношення земельних угідь з врахуванням ландшафтних умов території, недостатня захищеність ґрунтів агролісомеліоративними заходами й недотримання правил розорювання ґрунтів ерозійно небезпечних схилів і технологій вирощування сільськогосподарських культур). За результатами дослідження виокремлено ранги регіонів поширення ерозійної деградації ґрунтів, які об'єднано в класифікаційні групи, а також укладено карти-схеми. Виявлено зональні закономірності поширення і розвитку ерозійної деградації ґрунтів. Це головно ґрунти з високою біопродуктивністю в межах особливо цінних земель агроландшафтів лісостепу та степу. Висвітлено нормативно-правове забезпечення напрямів діяльності та заходів, спрямованих на попередження ерозійної деградації ґрунтів. Рекомендовано шляхи запровадження економічних важелів досягнення екологічної безпеки у сфері землекористування.

Ключові слова: екологічна безпека, економічні важелі, землі сільськогосподарського призначення, рілля, агроландшафти, ерозія ґрунтів.

Kiptach F. The ways to regulate environmental security in land management

The distribution of the share of agricultural and arable lands owned and used by agricultural enterprises and farms across the regions of Ukraine and in the developed countries of Europe and America is analyzed. The paper determines that sixteen regions of Ukraine have extremely and very high share of agricultural lands in the total area of the region. The share of agricultural lands in the mentioned regions is 75.6 % of their area in Ukraine or 53.5 % of the total area of Ukraine. Thirteen oblasts have extremely and very high share of arable lands. The share of arable lands in these oblasts is 67.6 % of their area in Ukraine, 85.3 % of the total area of farmlands, 49.2 % of the total area of agricultural lands, and 34.8 % of the total area of Ukraine. The paper reveals that soils with high bio productivity within especially valuable lands of forest-steppe and steppe agrolandscapes are the most agriculturally developed and ploughed, while the least – the lands of physical and geographical area of mixed forests and mountain areas of Carpathians and Crimea. Main factors of intensive development of surface water and wind erosion are outlined. According to the research results, the ranges of areas of erosion degradation are singled out and classified, and maps-schemes are developed. Extremely high, very high, high, and significant share of eroded soils covered by combined impact of water and wind were recorded for thirteen oblasts. The total share of eroded soils in the researched agricultural farmlands of these regions is 82.1 % of their total share in the country. The zonal patterns of expansion and development of soil erosion are revealed. The legal framework of activity directions and measures directed at prevention of soil erosion is presented. The ways to introduce economic measures to achieve environmental security in land management are suggested. The issues of extending the list of environmental taxes provided by the Tax Code of Ukraine with inclusion of chemical pollution, depletion, and reduction of natural land fertility tax are addressed.

Keywords: environmental security, economic measures, agricultural lands, arable land, agrolandscapes, soil erosion.

Постановка проблеми. Протягом останніх 40-50 років екологічні та економічні втрати сільськогосподарського виробництва від прискореної поверхневої водної та вітрової ерозії ґрунтів, інтенсивний розвиток яких зумовлений переважно землеробством, в Україні набули загрозливих розмірів. У посланні комісії ЄС «До тематичної стратегії захисту ґрунтів» ерозію ґрунту визначено як одну з восьми (кількісне та якісне зменшення органічної речовини (гумусу), забруднення,

засолення, ущільнення, зсуви та повені, втрата біологічного різноманіття, накриття) головних загроз деградації ґрунтів (земель). Сьогодні потребує формування бази наукової інформації стосовно динаміки ерозійної деградації ґрунтів на основі їхнього польового та лабораторно-аналітичного дослідження. Така інформація потрібна для розроблення заходів, включно з економічними, що спрямовані на попередження ерозійної деградації ґрунтів, їхнє ощадливе використання та охорону.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Аналіз останніх досліджень. Визначення головних загроз екологічній безпеці у сфері землекористування на державному, регіональному та місцевому рівнях і рекомендація напрямів і заходів мінімізації цих загроз, а також поліпшення екологічного стану земель різних категорій, ґрунтів і агроландшафтів висвітлено у працях С. Балюк, Р. Трускавецького, В. Медведєва, С. Булигіна, В. Цибулько, П. Слободюка, Ф. Моргуна, Н. Шикіули, А. Тараріка, А. Балаєва, М. Майстренко, Ю. Кривди, А. Заришняка, А. Фатєєва, М. Лісового та ін. Методи економічного регулювання екологічної безпеки в європейських країнах і досвід для України розглянуто в працях В. С. Кравціва, П. В. Жука, Ю. І. Стадницького, І. М. Куліш, О. І. Гулич, І. А. Колодійчук та ін. Європейська та вітчизняна система екологічного оподаткування досліджується в працях С. М. Козьменко, Т. В. Волковець, О. Н. Гаркулєнко, І. В. Шевченко, О. О. Веклич, В. С. Кравціва, П. В. Жука та ін.

Метою статті є аналіз і класифікація регіонів України за часткою площ земель сільськогосподарського призначення і ріллі та визначення головних чинників прискореної ерозійної деградації ґрунтів (земель), висвітлення питання нормативно-правового забезпечення діяльності щодо попередження ерозійної деградації ґрунтів, а також і розроблення шляхів запровадження економічних важелів досягнення екологічної безпеки у сфері землекористування і боротьби з ерозією ґрунтів.

Основні результати дослідження. Через недосконалу систему територіальної організації землекористування, яка не враховує морфологічну структуру агроландшафтів, неконтрольоване вирубування і зміну природної ценотичної структури

лісів, великомасштабне осушення боліт, надмірну розораність, інтенсивний розвиток ерозійних процесів, дефіцитний баланс біогенних елементів, недостатнє внесення органічних речовин і мінеральних добрив, меліорантів, забруднення залишковою кількістю пестицидів і важкими металами, радіонуклідами тощо землі України деградують. Особливо загрозливих розмірів набули екологічні та економічні втрати сільськогосподарського виробництва від прискореної поверхневої водної та вітрової ерозії ґрунтів, інтенсивний розвиток яких зумовлено здебільшого землеробством.

Станом на 01.01.2020 р. загальна площа земель України становила 60 354,9 тис. га, зокрема: 1) сільськогосподарські угіддя займали 41 310,9 тис. га, або 68,5% загальної площі території країни, зокрема: а) рілля – 54,2% загальної площі території країни, або 79,1% площі сільськогосподарських угідь; б) сіножаті – 3,8 і 5,5% відповідно; в) пасовища – 8,8 і 12,8%; г) багаторічні насадження – 1,4 і 2,1%; д) перелоги – 0,3% загальної площі території країни, або 0,5% площі сільськогосподарських угідь; 2) ліси та інші лісовкриті площі – 10 686,8 тис. га (17,7 %); 3) забудовані землі – 3767,5 тис. га (6,2%); 4) землі під водою – 2415,4 тис. га (4,0%); 5) відкриті заболочені землі – 973,8 тис. га (1,6%); 6) інші землі – 1200,5 тис. га (2,0%) [1; 2, с. 170].

Землі сільськогосподарського призначення розміщені переважно на ґрунтах з високою біопродуктивністю в межах особливо цінних продуктивних земель лісостепу і степу (рис. 1).

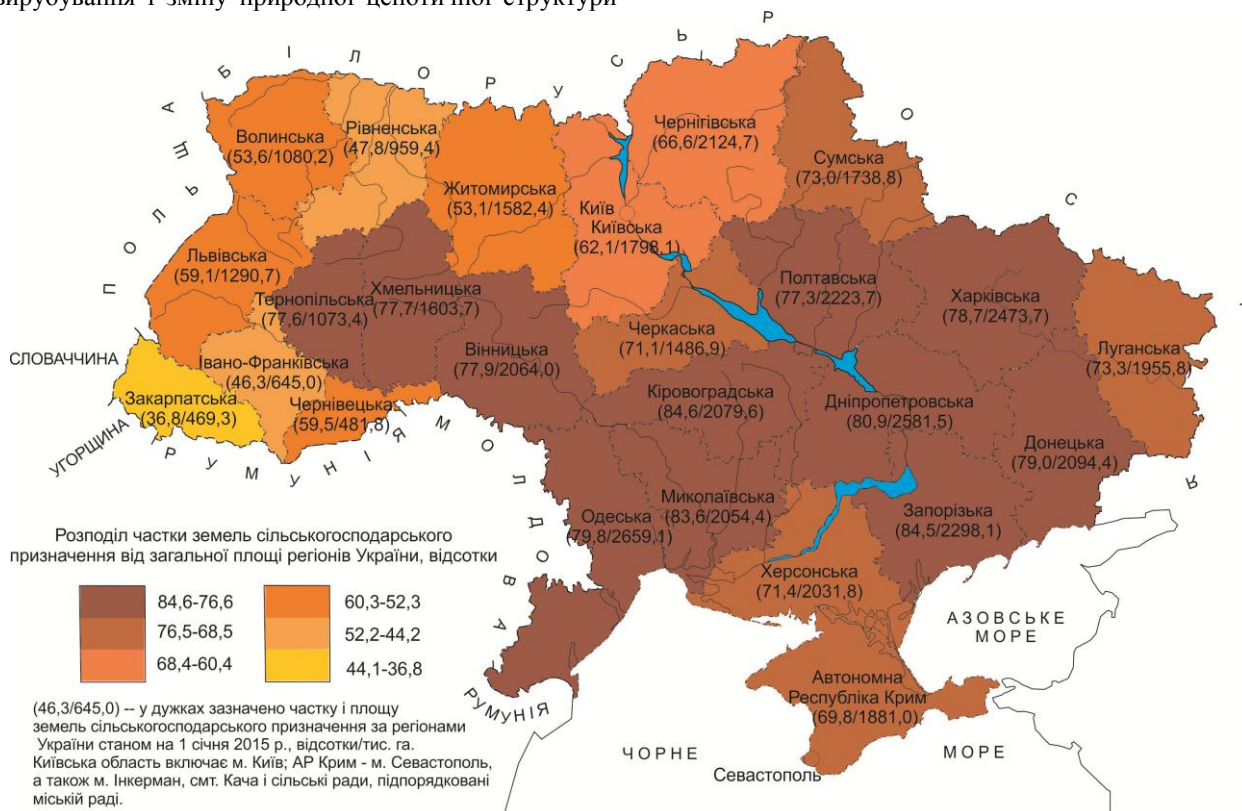

Рис. 1. Землі сільськогосподарського призначення за регіонами України

Джерело: розроблено автором за даними [3, с. 261-262].

Аналіз відображених на рис. 1 даних свідчить про:

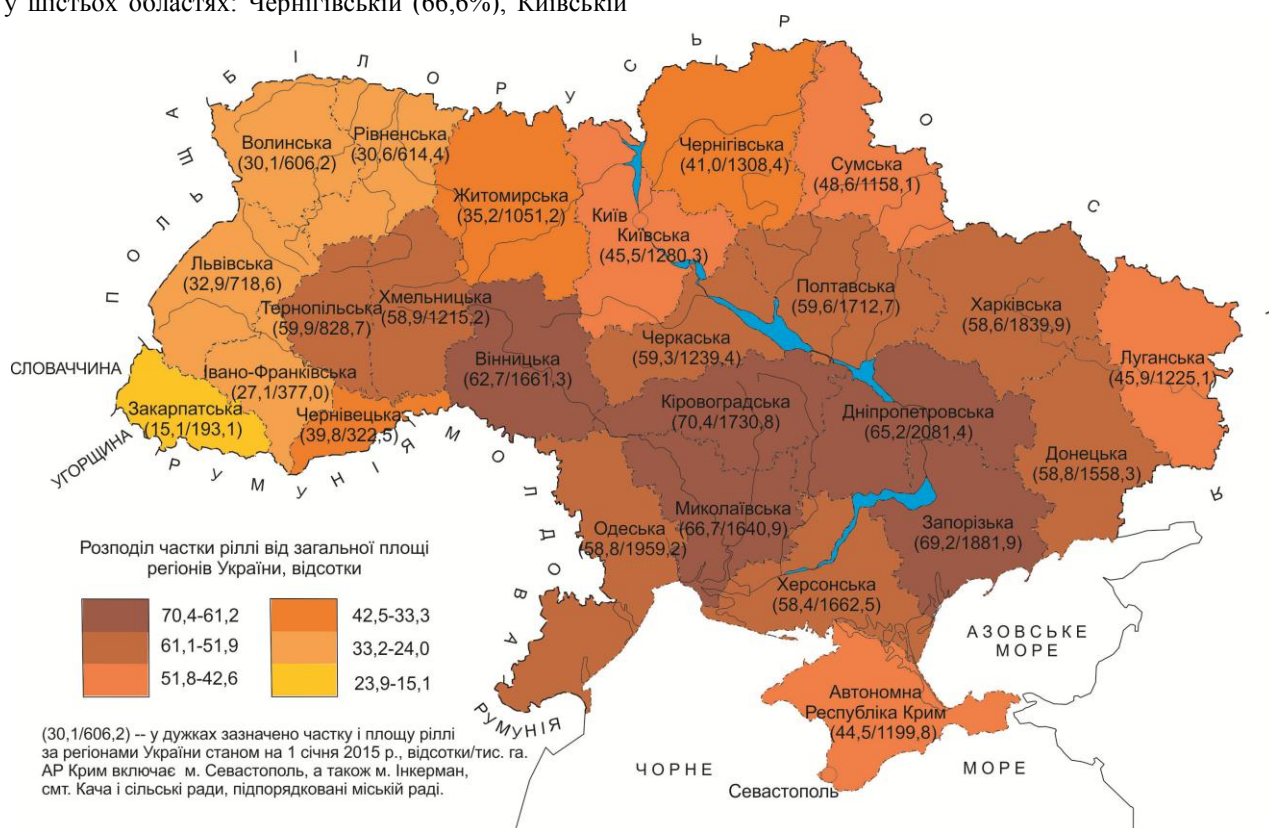
1. Надто – (84,6-76,6) і дуже високу (76,5-68,5) частку земель сільськогосподарського призначення у шістнадцятих регіонах України: Кіровоградській (84,6% загальної площі регіону), Запорізькій (84,5), Миколаївській (83,6), Дніпропетровській (80,9), Одеській (79,8), Донецькій (79,0), Харківській (78,7), Вінницькій (77,9), Хмельницькій (77,7), Тернопільській (77,6), Полтавській (77,3), Луганській (73,3), Сумській (73,0), Херсонській (71,1) і Черкаській (71,1%) областях та АР Крим (69,8%). Частка земель сільськогосподарського призначення означених регіонів становить 75,6% (32 299,9 тис. га) їхньої площі в Україні, або 53,5% загальної площі земель України.

2. Високу (68,4-60,4) і значну (60,3-52,3) частку у шістьох областях: Чернігівській (66,6%), Київській

(62,1), Чернівецькій (59,5), Львівській (59,1), Волинській (53,6) і Житомирській (53,1%). Частка земель сільськогосподарського призначення цих областей становить 19,6% (8357,9 тис. га) їхньої площі в Україні, або 13,8% загальної площі земель України.

3. Середню (52,2-44,2) і помірну (44,1-36,8) частку у трьох областях: Рівненській (47,8%), Івано-Франківській (46,3) і Закарпатській (36,8%). Частка земель сільськогосподарського призначення цих областей становить 4,8% (2073,7 тис. га) їхньої площі в Україні, або 3,4% загальної площі земель України.

Частку ріллі у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств і господарств населення за регіонами України відображено на рис. 2.

Рис. 2. Рілля у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств і господарств населення за регіонами України

Джерело: розроблено автором за даними [4, с. 257-315].

Виділяються три групи регіонів:

1. Надто – (70,4-61,2) і дуже висока (61,1-51,9) частка розораних земель спостерігається у тринадцятих областях: Кіровоградській (70,4% загальної площі регіону), Запорізькій (69,2), Миколаївській (66,7), Дніпропетровській (65,2), Вінницькій (62,7), Тернопільській (59,9), Полтавській (59,6), Черкаській (59,3), Хмельницькій (58,9), Донецькій (58,8), Одеській (58,8), Харківській (58,6) і Херсонській (58,4%). Частка ріллі цих областей становить 67,6% (21 012,2 тис. га) її площі в Україні (31 066,9 тис. га), 85,3% загальної площі сільськогосподарських угідь (36 417,6 тис. га), 49,2% загальної площі земель сільськогосподарського призначення та 34,8% загальної площі земель України. Отже, найбільш розорані особливо цінні продуктивні землі лісостепу та степу.

2. Високу (51,8-42,6) і середню (42,5-33,3) частку ріллі виокремлено в сімох регіонах: Сумській (48,6%), Луганській (45,9), Київській (45,5), Чернігівській (41,0), Чернівецькій (39,8) і Житомирській (35,2%) областях та АР Крим (44,5%). Частка ріллі зазначених регіонів становить 24,3% (7545,4 тис. га) її площі в Україні, або 20,7% загальної площі земель сільськогосподарських угідь, 17,7% загальної площі земель сільськогосподарського призначення та 12,5% загальної площі земель України. Високу розораність засвідчено також у межах особливо цінних продуктивних земель лісостепу.

3. Помірну (33,2-24,0) і низьку (23,9-15,1) частку ріллі зазначено у п'ятих областях: Львівській (32,9%), Рівненській (30,6), Волинській (30,1), Івано-Франківській (27,1) і Закарпатській (15,1%). Частка ріллі цих областей становить 8,1% (2509,3 тис. га) її площі в

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

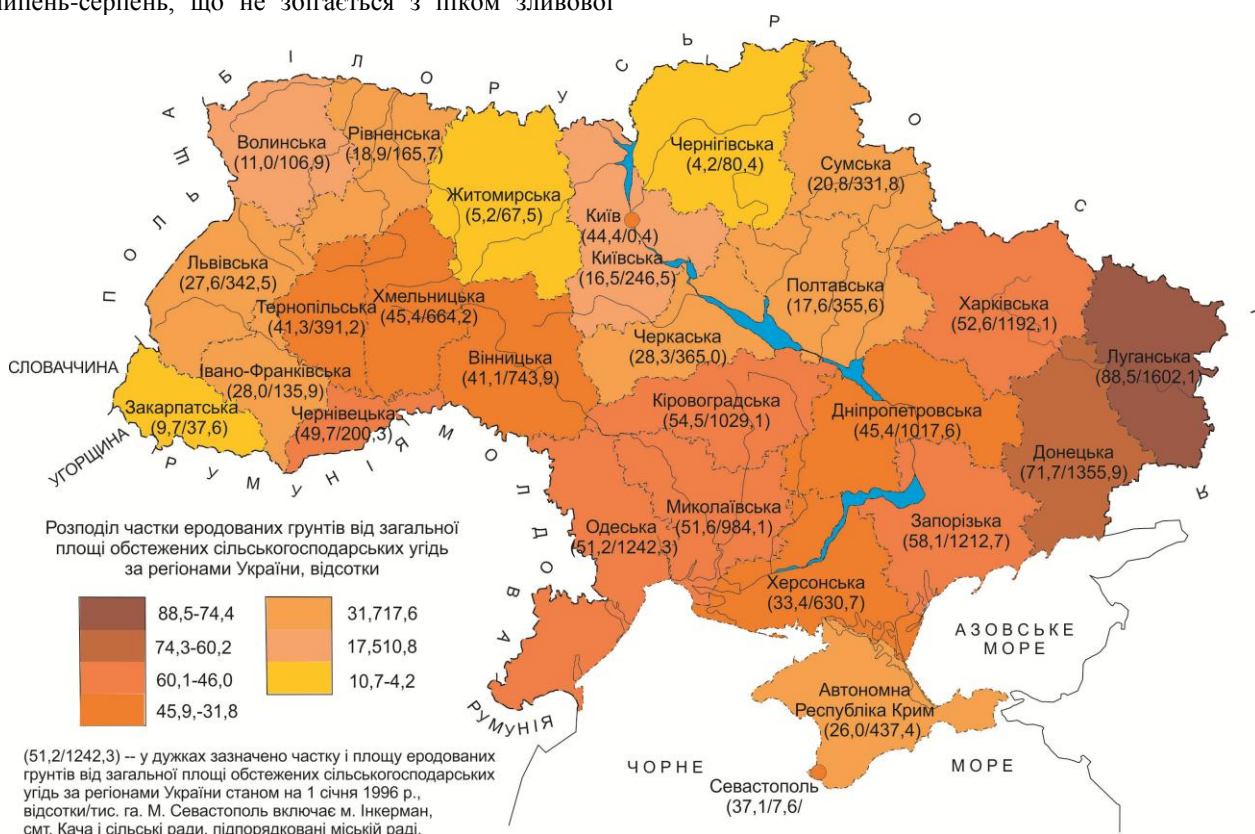
Україні, або 6,9% загальної площі сільськогосподарських угідь, 5,9% загальної площі земель сільськогосподарського призначення та 4,2% загальної площі земель України. Отже, найменш розораними є землі фізико-географічної зони мішаних лісів, а також гірські місцевості Карпат і Криму. Такої високої частки ріллі в загальній площі земель не має жодна з розвинутих країн світу. Наприклад: у США – 16,9%; Австралії – 16,4; Великій Британії – 25,8; Білорусії – 27,9; Молдові – 53,7; Польщі – 35,7; Німеччині – 34,0; Франції – 33,5; Нідерландах – 31,0% [5].

Отже, сьогодні сільськогосподарська освоєність території України перевищує екологічно обґрунтовані норми збалансованого співвідношення сільськогосподарських угідь, лісів, чагарників і водойм, що спричинило прискорену ерозійну деградацію ґрунтів і становить загрозу екологічній безпеці у сфері землекористування. Найбільше потерпають від довготривалої екологічно необґрунтованої інтенсивної експлуатації особливо цінні продуктивні землі, які розміщені переважно на ґрунтах з високою біопродуктивністю. Крім того, водна та вітрова ерозії є найсерйознішим чинником зниження продуктивності земельних ресурсів, а також деградації не тільки агро-, але й природних ландшафтів загалом. Вона перетворилася на надзвичайне явище сьогодення, яке безпосередньо загрожує самому життю ґрунту як провідному засобу сільсько-водо- та лісогосподарського виробництва тощо і незамінному компоненту біосфери. Це зумовлено насамперед характером господарського використання земель, особливо сільськогосподарського призначення, завдяки якому створюються умови для інтенсивного розвитку ерозійних процесів. Зазначимо, що для агроценозів максимум проективного покриття припадає на липень-серпень, що не збігається з піком зливової

активності (кінець травня-червень), а для лісоценозів – це суцільне великомасштабне вирубування лісів і порушення їхньої вікової структури, що також призводить до розвитку ерозійних процесів, особливо лінійної ерозії.

Порівняно з 1958 р. площа еродованих ґрунтів (слабо-, середньо- і сильно змитих) орних земель збільшилася на 50%. Середньорічні втрати ґрунту з орних земель від ерозії в Україні становлять понад 15 т / га, а втрати гумусу сягають 0,5 т, поживних речовин – 0,6 т / га. Це означає, що ґрунтовий покрив країни втрачає щороку близько 740 млн т родючого ґрунту, який містить близько 24 млн т гумусу, 0,7 млн т рухомих фосфатів, 0,8 млн т калію, 0,5 млн т азоту та великі кількості мікроелементів, а втрати продукції землеробства перевищують 9-12 млн т зернових [6]. Наші дослідження в межах лісостепових агроландшафтів Подільського Побужжя засвідчили, що в структурі ґрунтового покриву сильнорозчленованих височин еродовані ґрунти займали 87,30% загальної площі дослідних ділянок (Бабинська сільська рада Старосинявського району Хмельницької області), значнорозчленованих височин – 47,90% (Новосинявська сільська рада) і середньорозчленованих височин – 29,37% (Залісянська сільська рада). Порівняно з еталонними ділянками, фактичні середньозважені втрати гумусу в ґрунтах становили 1,1; 0,5 і 0,2% відповідно [7, с. 26; 8; 9].

В Україні частка обстежених сільськогосподарських угідь, охоплених водною та вітровою ерозією, становить 38,4%, а ріллі – 39,9% [6, с. 35]. Залежно від частки еродованих ґрунтів обстежених сільськогосподарських угідь можна здійснити диференціювання регіонів України (рис. 3):

Рис. 3. Еродовані ґрунти обстежених сільськогосподарських угідь за регіонами України

Джерело: розроблено автором за даними [10, с. 107-108; 11, с. 135-152].

1. Надто- (88,5-74,4) і дуже високу (74,3-60,2) частку еродованих ґрунтів, охоплених сумісною дією води та вітру, зафіксовано у двох областях – Луганській (88,5% загальної площі обстежених ґрунтів сільськогосподарських угідь регіону) і Донецькій (71,7%). Частка цих областей становить 19,8% (2958,0 тис. га) еродованих ґрунтів у загальній площі обстежених сільськогосподарських угідь України.

2. Високу (60,1-46,0) і значну (45,9-31,8) частку еродованих ґрунтів виокремлено в одинадцятьох областях і двох містах: Запорізькій (58,1%), Кіровоградській (54,5), Харківській (52,8), Миколаївській (51,6), Одеській (51,2), Чернівецькій (49,7), Дніпропетровській (45,4), Хмельницькій (45,4), Тернопільській (41,3), Вінницькій (41,1) і Херсонській (33,4%) областях, а також у містах Києві (44,4%) та Севастополі (37,1%). Сумарна частка еродованих ґрунтів обстежених сільськогосподарських угідь цих регіонів становить 62,3% (9316,9 тис. га) їхньої загальної частки в межах країни.

3. Середню (31,7-17,6) і помірну (17,5-10,8) частку еродованих ґрунтів у восьми регіонах: Черкаській (28,3%), Івано-Франківській (28,0), Львівській (27,6), Сумській (20,8), Рівненській (18,9), Полтавській (17,6), Київській (16,5) і Волинській (11,0%) областях та АР Крим (26,0%). Загальна площа еродованих ґрунтів цих регіонів становить 2487,3 тис. га, або 16,6% загальнодержавної площі обстежених сільськогосподарських угідь.

4. Низьку (10,7-4,2) частку еродованих ґрунтів у трьох областях: Закарпатській (9,7%), Житомирській (5,2) і Чернігівській (4,2%). Еродовані ґрунти обстежених сільськогосподарських угідь цих областей займають всього 185,5 тис. га, або 1,3% загальної площі обстежених сільськогосподарських угідь.

Отже, головними причинами прискореного розвитку ерозійної деградації ґрунтів (земель) є надмірна розораність, відсутність обґрунтованих нормативів оптимального співвідношення земельних угідь з врахуванням ландшафтних умов території, недостатня захищеність ґрунтів агролісомеліоративними заходами та недотримання правил розорювання ґрунтів ерозійно небезпечних схилів і технологій вирощування сільськогосподарських культур.

На теперішньому етапі нормативно-правове забезпечення напрямів діяльності та заходів, спрямованих на попередження ерозійної деградації ґрунтів, і порядок економічного стимулювання цих заходів визначені в Земельному кодексі України, Загальнодержавній програмі використання та охорони земель, Концепції розвитку агролісомеліорації в Україні, законах України «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про землеустрій», наказі Мінагрополітики України «Про затвердження Концепції

збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року», а також в інших документах Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України. Потребує корегування і доповнення Закон України «Про оренду землі» щодо зобов'язання власників землі і землекористувачів ощадливо використовувати та охороняти землі, а також застосування механізму контролю за їхнім виконанням на національному, регіональному (обласному), локальному (територіальних громад), господарському (фермерських і одноосібних господарств) рівнях. Сьогодні великою проблемою є фінансове забезпечення моніторингу земель різних категорій, особливо земель сільсько- та лісогосподарського призначення, на основі результатів якого обґрунтовують рекомендації для прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам екологічного стану земель (у цьому разі – ерозійній деградації ґрунтів) і дотримання вимог екологічної безпеки у сфері землекористування. На нашу думку, головним джерелом формування фінансових ресурсів для здійснення заходів з ренатуралізації та охорони земель і впровадження новітніх технологій їхнього ощадливого використання має бути земельний податок, збільшений на екологічну компоненту, як джерело фінансування заходів з комплексного оцінювання якості земель, моніторингу їх екологічного стану й продуктивності. Видається за доцільне встановити її розмір, ураховуючи загальну вартість відповідних робіт у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь.

У національній доповіді «Про стан родючості ґрунтів України» автори рекомендують ставки податку збільшити у 3-5 разів, оскільки вони обчислені за штучно заниженої грошової оцінки і не враховують постійно зростаючих цін на роботи, пов'язані з охороною земель [6, с. 87].

Важливим превентивним інструментом і джерелом фінансування робіт і заходів протиерозійного характеру, з відновлення екологічного стану й продуктивності земель слід розглядати штрафи та платежі за порушення власниками й користувачами земель правил, норм і стандартів їх раціонального використання та охорони. У цьому контексті доцільно розглянути питання щодо розширення переліку екологічних податків, визначеного Податковим кодексом України, шляхом включення податку за хімічне забруднення, виснаження і зниження природної родючості земель. Однак запровадженню цього виду екологічного податку має передувати розроблення стандартів екологічного стану й природної продуктивності земель, створення єдиної державної картографо-аналітичної інформаційної системи про екологічний стан земельних ресурсів країни та запровадження періодичних суцільних обстежень сільськогосподарських угідь усіх форм власності для встановлення динаміки якісних показників і продуктивності земель.

Реалізацію цих завдань пов'язуємо зі створенням державної екологічної служби охорони земель, у повноваженнях якої вбачаємо:

- організацію державного моніторингу незалежно від категорії земель, форми господарювання і власності на землю;
- упровадження новітніх національних норм, стандартів і правил для оцінювання екологічного стану земель (оптимальний або сприятливий, задовільний, загрозливий або передкризовий, кризовий і катастрофічний) і розроблення рекомендації щодо напрямів і заходів мінімізації загроз екологічній безпеці у сфері землекористування;
- фінансове забезпечення і механізм контролю за їхнім виконанням на національному, регіональному (обласному), локальному (територіальних громад), господарському (фермерських і одноосібних господарств) рівнях;
- розроблення та вдосконалення методик оцінювання збитків і витрат унаслідок порушення чинного законодавства у сфері землекористування;
- удосконалення адміністративних та економічних методів організації та управління землекористуванням у сфері матеріального стимулювання і покарання, а також юридичної відповідальності тощо.

Державна екологічна служба охорони земель має стати єдиним центром зосередження базової моніторингової інформації про екологічний стан земельних ресурсів і визначення головних загроз екологічній безпеці у сфері землекористування та рекомендації напрямів (агро-, лісо-, водогосподарський, промисловий, будівельний, транспортний тощо) і заходів з мінімізації виникнення таких загроз, а також удосконалення економічного механізму фінансування цих заходів. Отже, в Україні захист земель (ґрунтів) від ерозійної деградації має здійснюватися відповідно до еколого-економічних проєктів (програм), що забезпечують протиерозійну стійкість території.

Прийняття Верховною Радою України Закону України «Про ринок землі» актуалізує завдання щодо вдосконалення механізмів економічного регулювання раціонального, екологічно безпечного використання земель усіма суб'єктами землекористування. Потрібні розроблення екологічних стандартів землекористування, а також запровадження контролю їх дотримання та засобів нормативно-правового й економічного впливу на суб'єктів господарювання, які не дотримуються встановлених стандартів, спричиняють хімічне забруднення та виснаження земель.

Висновки. Головними причинами прискореного розвитку ерозійної деградації ґрунтів (земель) є надмірна розораність, відсутність обґрунтованих нормативів оптимального співвідношення земельних угідь, ураховуючи ландшафтні умови території, недостатня захищеність ґрунтів агролісомеліоратив-

ними заходами й недотримання правил розорювання ґрунтів ерозійно небезпечних схилів і технологій вирощування сільськогосподарських культур.

На сільськогосподарсько освоєній території України чітко виділяються зональні закономірності поширення і розвитку ерозії ґрунтів. Виокремлюється «пояс» інтенсивного розвитку ерозійних процесів та ерозійної деградації (погіршення агрофізичного та агрохімічного стану) ґрунтів з високою біопродуктивністю в межах особливо цінних земель агроландшафтів лісостепу і степу, який пролягає смугою із заходу на схід України.

Головним джерелом формування фінансових ресурсів для здійснення заходів з ренатуралізації та охорони земель і впровадження новітніх екотехнологій їхнього ощадливого використання має бути земельний податок від фізичних та юридичних осіб, а це потребує збільшення ставок земельного податку і корегування показників нормативної грошової оцінки земель різних категорій у Законі України «Про оцінку земель». Тому потрібно розглянути питання щодо розширення переліку екологічних податків, визначеного Податковим кодексом України, і включення податку за хімічне забруднення, виснаження і зниження природної родючості земель.

Розширенню переліку екологічного податку має передувати розроблення стандартів екологічного стану й природної продуктивності земель, створення єдиної державної картографо-аналітичної інформаційної системи про екологічний стан земельних ресурсів країни та запровадження періодичних суцільних обстежень сільськогосподарських угідь усіх форм власності для встановлення динаміки якісних показників і продуктивності земель.

У подальших наукових дослідженнях слід зосередитися на вдосконаленні механізму економічного регулювання екологічної безпеки у сфері землекористування.

Список використаних джерел

1. Земельний довідник України. *AgroPolit.com*: сайт. 2020. URL: https://agropolit.com/storage/2020/Zemelniy_dovidnyk_2020.pdf?utm_source=mailchimp&utm_campaign=0300cc2e1f0&utm_medium=page
2. *Статистичний щорічник України за 2019 рік* / ред. І. С. Вернер. Київ: Державна служба статистики України, 2020.
3. *Регіони України 2016*: стат. зб. Ч. I. / ред. І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики України, 2016.
4. *Регіони України 2016*: стат. зб. Ч. II. / ред. І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики України, 2016.
5. Визначено рейтинг країн-лідерів за рівнем розораності земель в світі. *Superagronom.com*: сайт. 08.02.2019. URL: <https://superagronom.com/news/6385-viznacheno-reyting-krayin-lideriv-za-rivnem-rozoranosti-zemel-v-sviti?sef=6385-viznacheno-reyting-krayin-lideriv-za-rivnem-rozoranosti-zemel-v-sviti&page=4>

6. *Про стан родючості ґрунтів України: національна доповідь* / ред. С. А. Балюк та ін. Київ, 2010. 112 с.

7. Кіпчач Ф., Кукурудза С. *Метризація екологічного стану земельних ресурсів лісостепових ландшафтів*. Львів, 2002. 119 с.

8. Кіпчач Ф., Койнова І. Організація землекористування території сільських рад на ландшафтній основі. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2016. № 50. С. 177-188.

9. Кіпчач Ф. Організація землекористування з урахуванням ландшафтної будови території дослідних ділянок. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2018. № 52. С. 124-131. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970>

10. *Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому середовищі*. Київ, 2003. 128 с.

11. Кіпчач Ф. *Депресивні регіони України: екологічна компонента*. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 288 с.

References

1. *Zemel'nyy dovidnyk Ukrainy [Land guide of Ukraine] (2020)*. *AgroPolit.com*: Website. Retrieved from https://agropolit.com/storage/2020/Zemelniy_dovidnyk_2020.pdf?utm_source=mailchimp&utm_campaign=0300cc2e1f0&utm_medium=page [in Ukrainian].

2. *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik [2019 Yearbook of Ukraine] (2020)*. Kyiv: State statistical service of Ukraine. [in Ukrainian].

3. *Rehiony Ukrainy 2016. Ch. I [Regions of Ukraine 2016. P. I]*: Statistical publication (2016). Kyiv: State statistical service of Ukraine. [in Ukrainian].

4. *Rehiony Ukrainy 2016. Ch. II [Regions of Ukraine 2016. P. II]*: Statistical publication (2016). Kyiv: State statistical service of Ukraine. [in Ukrainian].

5. *Vyznachenno reytyng krayin-lideriv za rivnem rozoranoi zemel' v sviti [The countries are ranked globally by arable lands level] (2019, Feb 08)*. *Superagronom.com*: Website. Retrieved from <https://superagronom.com/news/6385-viznachenno-reyting-krayin-lideriv-za-rivnem-rozoranosti-zemel-v-sviti?sef=6385-viznachenno-reyting-krayin-lideriv-za-rivnem-rozoranosti-zemel-v-sviti> [in Ukrainian].

6. Balyuk, S. A., et al. (Eds.) (2010). *Pro stan rodyuchosti gruntiv Ukrainy [On the condition of land fertility in Ukraine]*: National report. Kyiv. [in Ukrainian].

7. Kiptach, F., & Kukurudza, S. (2002). *Metryzatsiya ekolohichnoho stanu zemel'nykh resursiv lisostepovykh landshaftiv [Metriization of environmental condition of forest-steppe landscape land resources]*. Lviv. [in Ukrainian].

8. Kiptach, F., & Koynova, I. (2016). *Orhanizatsiia zemlekorystuvannia terytorii silskykh rad na landshaftnii osnovi [Organization of land management at the territories of village councils on the landscape basis]*. In *Visnyk L'viv's'koho universytetu: Seriya ekonomichna [Bulletin of the Lviv University: Economic Series]*: Vol. 50 (pp. 177-188). [in Ukrainian].

9. Kiptach, F. (2018). *Orhanizatsiya zemlekorystuvannya z urakhuvannyam landshaftnoyi budovy terytoriyi doslidnykh dilyanok [Organization of land management considering the structure of research areas' territories]*. In *Visnyk L'viv's'koho universytetu: Seriya ekonomichna [Bulletin of the Lviv University: Economic Series]*: Vol. 52 (pp. 124-131). DOI: <http://dx.doi.org/10.30970> [in Ukrainian].

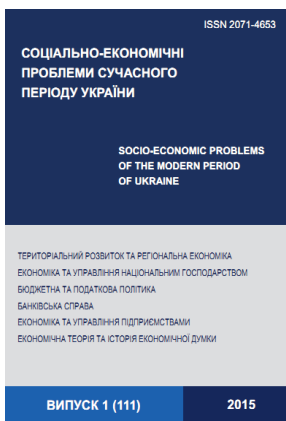
10. *Natsional'na dopovid' Ukrainy pro harmonizatsiyu zhyttyediyal'nosti suspil'stva u navkolyshnomu seredovyshchi [National report of Ukraine on harmonization of society's activity in the environment] (2003)*. Kyiv. [in Ukrainian].

11. Kiptach, F. (2008). *Depresyivni rehiony Ukrainy: ekolohichna komponenta [Depressed Ukrainian regions: environmental component]*. Lviv. [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в межах виконання відомчої теми «Система економічного регулювання екологічної безпеки регіону в умовах децентралізації» (ДР № 0119U002008).

Надійшло 12.04.2021 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 11.07.2016 №820).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua